

Postavenie znalca v súdnom konaní

Robert Máthé

Katedra psychológie FF UK Bratislava

Ústav pre znaleckú činnosť v Psychológii a Psychiatrii, spol. s r. o.

Znalec pred súdom – ústna prezentácia znaleckého posudku – vyvrcholenie znaleckej činnosti

Spravidla predvolaný ako znalec (*svedok*),

- Na vyzvanie prednáša pred súdom zistenia, ku ktorým na základe vykonaného psychologického vyšetrenia dospel,
- Odpovedá na otázky sudcu, prokurátora, obhajcu, obžalovaného
- Sleduje, prípadne upresňuje diktovanie vlastnej výpovede pred súdom sudcom
- alebo rekapituláciu znaleckého posudku na vyzvanie diktuje priamo do zápisnice
- Samotná situácia prezentácie posudku a najmä odpovedanie na otázky, ktoré sú znalcovi kladené je neraz mimoriadne náročná (*akoby znalec bol obvineným, snaha obhajcov o diskreditáciu znalca, „nachytanie“ znalca*)

Atmosféra pojednávania – súvisí s daným prípadom
– závažnosť skutku, medializácia skutku, senzačnosť
skutku

Napätie pred začatím pojednávania – rozhodnutie
súdu o zotrvaní znalca v pojednávacej miestnosti vs.
čakanie znalca na zavolanie pred pojednávacou
miestnosťou

Miesto znalca pred súdom – nie je vymedzené –
spravidla sedí na mieste určenom verejnosti (sedenie
buď pri prokurátorovi alebo pri obhajcovi – skôr vec
minulosti)

Aj niekoľko hodinové státie pred súdom počas
vypočúvania (*akoby v roli obžalovaného*)

Čo sa od znalca očakáva?

Voľne podľa Kennedy, 1986 In Heretik, 2010

- **Pripravenosť** – príprava na súdne pojednávanie (znalecký posudok je v niektorých prípadoch prezentovaný niekoľko rokov po jeho vyhotovení).
- **Presnosť** – vyjadrenia majú byť precízne, doložené faktami (výsledky testových metód v konfrontácii so spisovým materiálom a životnou históriou obžalovaného).
- **Stručnosť** – malo by len krátko a informatívne zhrnúť výsledky...
- **Koherencia** - preklad odborného žargónu do bežného jazyka, použitie analógií, organizovanie informácií do zrozumiteľných údajov.

Čo sa od znalca očakáva?

Pokračovanie...

- **Zodpovednosť** – znalec by mal odpovedať len na otázky zainteresovaných strán (sudcu, poroty, obhajcu, prokurátora), nemá sa snažiť súd či prítomných pobaviť. Nemal by sa snažiť viesť dialóg a demonštrovať odbornú prevahu.
- **Ovládanie správania** – kompetentného znalca charakterizuje nestrannosť, uvážlivé pauzy a starostlivé zváženie odpovede na každú otázku. Nedostatočne profesionálny znalec sa prejavuje nadmerným sebakpresadzovaním, hádavosťou a otvorenou hostilitou v sporných otázkach.
- Mal by **trvať na presnom zázname svojej výpovede** do zápisnice z pojednávania, čo býva niekedy zdrojom problémov.

Čo predchádza vystúpeniu znalca pred súdom?

- I. Uznesenie o pribratí znalca do konania – dôvod pribratia
- II. Štúdium spisového materiálu a výpis zo spisového materiálu
- III. Vlastné znalecké psychologické vyšetrenie
- IV. Interpretácia získaných údajov
- V. Foreznopsychologický rozbor
Konzultácia s iným znalcom
- VI. Záver – jasné odpovede na otázky žiadateľa znaleckej expertízy

Do konania priberá psychológa/ Ústav:

- Vyšetrovateľ Policajného zboru
- Sudca, prokurátor
- *Právny zástupca obvineného, svedka-poškodeného*
- Fyzická osoba – podozrivý, obvinený, poškodený
- MS SR – za účelom poskytnutia súčinnosti - Ústav

Znalec ako fyzická osoba

Žiadateľom znaleckej expertízy je pribratý najmä za účelom podania znaleckého posudku:

- o intelekte vyšetrovanej osoby,
- o jeho osobnostných charakteristikách,
- o prípadnej prítomnosti psychopatológie,
- o schopnosti vierohodne vypovedať,
- o možnej motivácii jeho konania
- o perspektíve resocializácie,
- prípadne o iných relevantných zisteniach vo vzťahu k vyšetrovanej veci

Pribratie znaleckého ústavu

Znalecký ústav – Ústav pre znaleckú činnosť v Psychológii a Psychiatrii, spol. s r. o.

- priberá sa za účelom posúdenia zvlášť odborne náročných a spoločensky významných – trestnoprávných aj občianskoprávných – prípadov, najmä ktorých posúdenie si vyžaduje spoluprácu znalcov psychológov a psychiatrov – komplexná psychologická a/alebo psychiatrická expertíza
- ***vypracovanie revízných znaleckých posudkov v trestnoprávných, či občianskoprávných prípadoch***

V rámci Ústavu je ***psychologicko-psychiatrická spolupráca automatická*** v prípadoch, ak si to povaha vyšetrovanej veci vyžaduje.

Doteraz zaužívaný úzus:

- Psychológ je pribraný za účelom vyšetrenia svedka-poškodeného (v rámci niektorých lokalít spoločne so znalcom psychiatrom)
- Psychiater – je pribraný najmä za účelom vyšetrenia obvineného – v zmysle posúdenia duševného stavu z psychiatrického hľadiska – ovládacie a rozpoznávacie schopnosti

Ústav pre znaleckú činnosť v Psychológii a Psychiatrii

Deň zápisu: 14. 5. 2014

Znalci – spoločníci:

- **prof. PhDr. Anton Heretik, PhD., odb. garant a konateľ**
- PhDr. Robert Máthé, PhD. – konateľ
- PhDr. Katarína Haidová - spoločník
- PhDr. Igor Obuch - spoločník
- prim. MUDr. Ivan André, PhD. - konateľ
- MUDr. Ľubomíra Izáková, PhD. - konateľ
- MUDr. Andrea Heretiková Marsalová - spoločník
- MUDr. Lucia Žlnayová, PhD. – spoločník

Predchodcovia ústavu

- **Znalecký ústav forenznej psychológie pri FF UK** – doba existencie: 11. 2. 2005 až 14. 5. 2014
- **Znalecký ústav súdnej psychiatrie** na Psychiatrickej klinike LF UK a UNB

Spoločné tradície:

- spoločná expertízna činnosť
- spolupráca pri pre- a postgraduálnom vzdelávaní
- spoločné výskumné projekty, publikácie, recenzná činnosť

Podpora zo strany MS SR:

JUDr. Ladislav Križan, PhD. - riaditeľ Odboru znaleckej, tlmočnickej a prekladateľskej činnosti MS SR

Mgr. Barbora Kováčiková-Maliarová – vtedajší referent MS SR a spolupracovník ústavu pre vzdelávanie a skúšky znalcov z právneho minima

Znalecký ústav – 3 ciele

- expertízne
- legislatívne
- vzdelávacie

Doterajšia legislatívna činnosť ÚZČPP

- Pripomienkovanie nového Zákona o ZTPČ (s účinnosťou od ???)
- Návrh legislatívnej úpravy znaleckého posudzovania duševného stavu z hľadiska psychológie a psychiatrie (otvorené k pripomienkam na MS SR)

Návrhy ÚZČPP na legislatívne úpravy znaleckého posudzovania duševného stavu

Vymedzenie znaleckých odborov (kvalifikačné predpoklady) **a ich úloh** (otázky do uznesení o pribratí znalca):

Znalecký odbor Psychológia s príslušnými odvetviami:

- a) **Klinická psychológia** dospelých
- b) Klinická psychológia detí
- c) **Poradenská psychológia**
- d) Psychológia sexuality
- e) **Dopravná psychológia**

Kompetencia znalca

Návrhy ÚZČPP na legislatívne úpravy znaleckého posudzovania duševného stavu

II. Indikačné kritériá ku priberaniu znalcov z psychologických a psychiatrických odborov

- pribratie 2 znalcov psychiatrov a 1 psychológa
- pribratie 1 znalca psychiatra a 1 psychológa
- pribratie 1 znalca z odboru psychiatria
- pribratie 1 znalca z odboru psychológia

Pribratie 1 znalca z odboru psychológia

- posúdenia vierohodnosti poškodeného/svedka
- posúdenia zmien duševného stavu u poškodených v príčinnej súvislosti s trestným činom
- posúdenia otázok indikácie ochranných opatrení v prospech detí
- posúdenia spôsobilosti vykonávať rodičovské práva a zverenia do výchovy v rozvodových konaniach
- posúdenia špecifických problémov dopravnej psychológie

Vymedzenie znaleckých odborov a ich úloh

Klinická psychológia

- Kvalifikačnými predpokladmi znalcov sú absolvovanie jednodoborového magisterského štúdia psychológie (titul Mgr.) špecializačná skúška z klinickej psychológie a 5 rokov praxe po získaní špecializácie.
- Podľa typu klinickej praxe *sa znalci vnútorne členia na klinických psychológov detského veku (0-14 rokov) a klinických psychológov dospelého veku (15 a viac rokov).*

Psychológia sexuality – perspektívne certifikovaná činnosť – má svoje opodstatnenie (diagnostické metódy) – odhaľovanie úchylnej sexuality, špecifikácia správania príslušníkov sexuálnych minorít, upresnenie sexuálnej motivácie konanie

Psychológia sexuality...

Mimoriadne dôležitá oblasť!

Prehliadnutie sexuálnej úchylky v rámci bežnej psychologickkej či psychiatrickej diagnostike – fatálne následky v rámci sériovo páchanej sexuálne motivovanej trestnej činnosti

Neodhalenie pravej motivácie skutku – neefektívnosť nápravno výchovných opatrení, nenariadenie OL, nezabezpečenie detencie...

Odporúčané otázky pre znalcov z odboru Psychológia, odvetvie klinickej psychológie v trestnoprávných posudkoch na obvineného:

- Aká je úroveň kognitívnych schopností (intelektu, pamäťových funkcií a myslenia) so zameraním sa na spáchanie trestného činu, ktorý sa obvinenému/obžalovanému kladie za vinu?
- Je obvinený/obžalovaný schopný chápať potrebu a zmysel právnych zákonov?
- Aká je štruktúra osobnosti obvineného?

Otázky – klinická psychológia – pokračovanie...

- *V prípade preukázania viny aká mohla byť najpravdepodobnejšia motivácia činu obvineného z hľadiska psychologického?*
- *Zodpovedá charakter činu osobnosti obvineného/obžalovaného?*
- *Aká je, v prípade preukázania viny obvineného/obžalovaného, pravdepodobná prognóza resocializácie a riziko recidívy?*
- *Má obvinený abnormálny (chorobný sklon) ku skresľovaniu výpovede ?*
- *Uviest' iné skutočnosti v znaleckom posudku, ktoré uzná znalec za relevantné pre objektívne posúdenie prípadu.*

Odporúčané otázky pre znalcov z odboru Psychológia, odvetvie klinická psychológia v trestnoprávných znaleckých posudkoch na poškodených a svedkov:

- Aká je vierohodnosť výpovedí poškodeného/svedka vo vyšetrovanej trestnej veci ?
- Zistili sa pri psychologickom vyšetrení známky psychickej poruchy, ktorá by bola v príčinnej súvislosti s vyšetrovanou trestnou vecou ?
- Uvedte, či bolo konaním obvineného spôsobované poškodennej osobe fyzické a psychické utrpenie.
- Ak poškodennej osobe bolo spôsobované fyzické a psychické utrpenie, uvedte, čím sa vyznačovalo a akú dobu trvalo a či toto konanie pociťovala ako ťažké príkorie.
- Ak boli u poškodeného zistené zmeny duševného stavu, do akej miery ovplyvňujú jeho spoločenské uplatnenie?
- Uviest' iné skutočnosti v znaleckom posudku, ktoré uzná znalec za relevantné pre objektívne posúdenie prípadu.

Odporúčané otázky pre znalcov z odboru Psychológia, odvetvie klinická psychológia v občianskoprávných posudkoch:

- Sú u poškodeného prítomné také zmeny duševného stavu, ktoré by mohli súvisieť s úrazom, ktorý utrpel?
- Charakterizujte psychický stav poškodeného pred úrazom a vyjadrite sa k jeho prípadným zmenám v dôsledku úrazu, ktorý utrpel. Ak došlo k zmenám psychického stavu poškodeného v dôsledku úrazu, špecifikujte ich a uveďte, aká je ich predpokladaná prognóza.
- Ak boli u poškodeného zistené zmeny duševného stavu uveďte, do akej miery vplývajú na jeho spoločenské uplatnenie?
- Ako sú zo psychologického hľadiska obmedzené, príp. znemožnené možnosti vyšetrovanej osoby uplatniť sa v živote, v spoločnosti a v rodine z hľadiska následkov úrazu?

Otázky – klin. psych. – občiansko-právne, pokračovanie...

- Dokáže vyšetrovaná osoba zo psychologického hľadiska aktívnym, cieľavedomým a zrozumiteľným spôsobom prejaviť svoju vôľu?
- Sú u vyšetrovanej osoby prítomné také zmeny duševného stavu, ktoré majú vplyv na jeho spôsobilosť k právnym úkonom?
- Uviest' iné skutočnosti v znaleckom posudku, ktoré uzná znalec za relevantné pre objektívne posúdenie prípadu.

*Odporúčané otázky pre znalcov z odboru Psychológia,
odvetvie psychológia sexuality*

- Posúdiť psychosexuálny vývin obvineného/obžalovaného
- Vyjadriť sa k sexuálnej orientácii posudzovanej osoby
- Charakterizovať jeho sexuálne správanie
- Vyjadriť sa k prípadnej prítomnosti sexuálnej úchylky s jej bližšou špecifikáciou
- Vyjadriť sa k možnej sexuálnej motivácii skutku

Poradenská psychológia

Kvalifikačnými predpokladmi znalcov je absolvovanie jednodborového magisterského štúdia psychológie (titul Mgr.) a *špecializačná skúška z poradenskej psychológie*.

Problematická oblasť – vysoké nároky na zvládacie mechanizmy psychológa – časová náročnosť, čelenie trestným oznámeniam na znalca, nespokojnosť jednej zo zúčastnených strán

Odporúčané otázky pre znalcov z odboru Psychológia, odvetvie poradenská psychológia v občianskoprávných a rodinne právnych posudkoch:

- Charakterizovať vzťah medzi matkou a mal. dieťaťom
- Charakterizovať vzťah medzi otcom a mal. dieťaťom
- Popísať osobnosť každého z rodičov
- Vyjadriť sa k spôsobilosti oboch rodičov na výchovu mal. dieťaťa a k ich spôsobilosti k vzájomnej porozvodovej komunikácii
- Vyjadriť sa, či by bola striedavá osobná starostlivosť vzhľadom na vek dieťaťa, jeho citové väzby k obom rodičom, vývinové potreby a stabilitu budúceho výchovného prostredia v záujme mal. dieťaťa
- V prípade, ak znalec neodporúča striedavú osobnú starostlivosť, nech znalec uvedie alternatívu optimálnej starostlivosti o mal. dieťaťa

Otázky – poradenská psychológia - pokračovanie

- Uviest', či je mal. dieťa zo strany jedného z rodičov ovplyvňované voči druhému rodičovi
- Uviest' iné skutočnosti v znaleckom posudku, ktoré uzná znalec za relevantné pre objektívne posúdenie prípadu.

Všetky uvedené otázky z odvetvia poradenskej psychológie je kompetentný zodpovedať aj znalec odvetvia klinickej psychológie detí!

Dopravná psychológia

Kvalifikačnými predpokladmi znalcov je absolvovanie jednodborového magisterského štúdia psychológie, špecializačná skúška z klinickej, alebo poradenskej psychológie, špecializácia pre certifikovanú činnosť dopravná psychológia a 5 rokov praxe v odbore.

*Odporúčané otázky pre znalcov z odboru Psychológia,
odvetvie dopravná psychológia*

- Je vyšetrovaná osoba z psychologického hľadiska spôsobilá riadiť motorové vozidlo?
- Aké sú psychologické charakteristiky menovaného ako vodiča motorového vozidla?
- Zistili sa psychologickým vyšetrením známky takej psychickej poruchy, ktorá môže ovplyvniť jeho činnosť ako vodiča pri vedení motorového vozidla?
- Aká je z psychologického hľadiska najpravdepodobnejšia príčina jeho zlyhania počas riadenie motorového vozidla?
- Či vodič netrpí chorobou, resp. v čase dopravnej nehody netrpel chorobou, ktorá by mohla u neho vyvolať náhlu stratu vedomia, poruchu bdlosti alebo mikrosprávok?

Dopravná psychológia – otázky – pokračovanie...

- Či je možné, aby mikrosnánok alebo náhle pocity nevoľnosti, tak ako uvádza vyšetrovaný vo svojej výpovedi, nastal bez predchádzajúcich príznakov?
- Či vyšetrovaná osoba mohla predvídať vznik mikrosnánku, resp. stratu vedomia, odpadnutie počas vedenia vozidla?
- Či si vyšetrovaná osoba bola vedomá príznakov blížiaceho sa mikrosnánku, resp. straty vedomia a mohol včas prerušiť jazdu, prípadne urobiť iné vhodné opatrenia k vylúčeniu mikrosnánku, resp. straty vedomia?
- Je z psychologického hľadiska objektívne možné predpokladať, že vodič motorového vozidla nachádzajúceho sa v inkriminovanej dobe – poveternostnej situácii, mieste a v dopravnej situácii bol schopný správne a včas reagovať na nelogické a nesprávne konanie iného účastníka cestnej premávky?
- Uviest' iné skutočnosti v znaleckom posudku, ktoré uzná znalec za relevantné pre objektívne posúdenie prípadu.

Znalec a problematické otázky

- Syndróm týranej osoby, týranej ženy, týraného dieťaťa, zavrhnutého rodiča, zabudnutého dieťaťa
- Otázky týkajúce sa vierohodnosti výpovede – „Aké je Lži skóre?“
- Otázky týkajúce sa vierohodnosti svedkov-obvinených/odsúdených
- Eventualita konzultácie o otázkach pre znalca

Syndróm týranej osoby (BPS – Battered Person Syndrom)

- týranej ženy/muža, resp. syndróm týraného partnera (BWS, BSS)
- týraného dieťaťa, zanedbávaného dieťaťa (BCS, CAN)
- syndróm obchodovaných detí, syndróm detského prispôsobenia sa sexuálnemu zneužívaniu – obchod s bielym mäsom, komerčné sexuálne zneužívanie detí
- týraného rodiča (Parent abuse)

Syndróm naučenej bezmocnosti (Seligman)

Štokholmský syndróm

V literatúre definované syndrómy

- Syndróm zavrhnutého rodiča (PAS)
- Syndróm zabudnutého bábätka/dieťaťa (Forgotten Baby Syndrome)
- Syndróm obeť násilnenia (Rape trauma)
- Syndróm zelených vdov (Green widow syndrom)
- a ďalšie...

Zaznamenali sme zvýšený dopyt po vypracovaní znaleckých posudkov v posledných dvoch rokoch.

Trestné stíhanie na základe nasledovných paragrafov Trestného zákona:

- **Týranie blízkej osoby a zverenej osoby podľa § 208 Tr. z.**
- **Nebezpečné vyhrážanie podľa § 360 Tr. z.**
- **Vydieranie podľa § 189 Tr. z.**
- **Nebezpečné prenasledovanie podľa § 360a Tr. z.**

Možné príčiny...

- skutočný vzostup výskytu domáceho násilia
- výsledok emancipačného procesu – odpor voči rodovej nerovnosti
- dôsledok Národného akčného plánu na prevenciu a elimináciu násilia páchaného na ženách na roky 2014 – 2019

Pribratie znalca/ov – ústavu do konania

- **psychológ** je pribraný spravidla za účelom vyšetrenia **svedka-poškodeného** - v rámci niektorých lokalít spoločne so znalcom **psychiatrom**
- **psychiater** je pribraný najmä za účelom vyšetrenia obvineného – v zmysle posúdenia závislosti od návykových látok a duševného stavu z psychiatrického hľadiska – ovládacie a rozpoznávacie schopnosti
- nezriedka je **na vyšetrenie obvineného pribraný aj psychológ** – sólo alebo spoločne so **psychiatrom**
- *podľa návrhu ÚZČPP: **ideálna kombinácia znalcov** – **psychológ + psychiater** vyšetrí spoločne **poškodeného aj obvineného alebo psychológ poškodeného a ten istý psychológ + psychiater obvineného (podľa charakteru položených otázok)***

- V prípade obvinenia z týrania – OČTK sa zaujímajú o prítomnosť syndrómu týranej osoby/týranej ženy a znalcovi kladú okrem iných otázku:
 - *Či u poškodenej sú, resp. boli, známky týranej osoby, či trpela alebo trpí tzv. syndrómom týranej osoby?*
- Problém nastáva v rozdielnosti chápania **týrania** v Trestnom zákone a z psychologicko-psychiatrického aspektu.

Základná skutková podstata trestného činu týrania blízkej osoby a zverenej osoby podľa § 208 ods. 1 Tr. zák. **hovorí len o spôsobení fyzického alebo psychického utrpeni**

Pojem fyzické alebo psychické utrpenie

- ak poškodená osoba pociťuje protiprávne konanie páchatel'a **ako príkorie** (teda ako zlo, bezprávie, krivdu),
- **konanie, ktoré sústavne nepriaznivo ovplyvňuje jej každodenný život a vyvoláva sústavnejšie obavy z opätovného protiprávneho konania páchatel'a.**

JUDr. Peter Šamko: Je možné spáchať trestný čin týrania blízkej osoby bez týrania?

www.pravnelisty.sk

- **Z hľadiska právnej kvalifikácie je bez právneho významu aj skutočnosť, ak u poškodenej osoby nie je znalecky zistený syndróm týranej osoby!**
- Základná skutková podstata trestného činu týrania blízkej osoby a zverenej osoby podľa § 208 ods. 1 Tr. zák. nevyžaduje, aby páchatel spôsobil takýto následok, t. j. **syndróm týranej osoby nie je znakom základnej skutkovej podstaty tohto trestného činu.**

Týranie – Syndróm týranej osoby

Týranie všeobecne: správanie vedúce k fyzickej alebo psychickej ujme druhého človeka.

- **Týranie telesné:** bitie, odopieranie jedla či základných životných potrieb
- **Týranie sexuálne:** zneužívanie, vynucovanie bolestivého alebo nepríjemného sexu
- **Týranie citové:** izolácia obete, vyhrážanie, nerešpektovanie osobnosti druhého a citové vydieranie

Kedy sú splnené psychologické kritériá syndrómu týranej osoby?

- Minimalizácia, následkov konania páchatel'a
- sebaobviňovanie, sebaznevažovanie
- znížená akcieschopnosť, tzv. „naučená bezmocnosť“, t. j. pocit zbytočnosti, akejkolvek snahy riešiť problém, nakoľko je obeť presvedčená, že násilník dokáže zmanipulovať aj konanie polície, či súdu...
- prítomnosť PTSP

Neexistuje jeden profil týranej osoby/ženy!!!

Syndróm týranej osoby nie je automatickým následkom akéhokoľvek domáceho násilia.

Odporúčané otázky v prípade domáceho násilia

- Uvedte, či poškodená zažila zo strany obvineného **takú mieru príkoria, aby ju to ovplyvnilo na každodennom jej bežnom živote.**
- Aký je aktuálny psychický stav poškodenej a či ten stav a do akej miery, súvisí s násilným správaním obvineného?
- V prípade, ak psychický stav poškodenej je priaznivý, aké je k tomu vysvetlenie z psychologického hľadiska?

Rozhodnutie, či išlo o týranie, je v kompetencii súdu!

Syndróm týranej osoby ani ostatné zmienené syndrómy **nie sú oficiálnymi psychopatologickými syndrómami** – nevyskytujú sa v medicínskej - psychiatrickej syndromológii, **nie sú popísané ako diagnostické kategórie v oficiálnych medzinárodných klasifikačných systémoch** – MKCH-10, DSM 5 – **nie sú pre ne stanovené presné medicínske diagnostické kritériá.**

*Nesporne však **existujú**, preto sa s nimi musíme v rámci znaleckých expertíz konštruktívne vysporiadať z aspektu oboch znaleckých odborností:*

- *v znaleckých **psychologických** posudkoch poukázať na ich psychologické chápanie a psychologické konzekvencie,*
- *v znaleckých **psychiatrických** posudkoch ich pretlmočiť do platných diagnostických kategórií (u nás MKCH-10).*

- Dôležité je posúdiť, či príznaky, ktoré sú opisované u probanda/ky, u ktorej boli zistené tieto syndrómy, sú príznakmi nejakej definovanej a klasifikovanej duševnej poruchy (akútna reakcia na stres, PTSP, depresívna porucha, atď.),
- Osoba, ktorá prežíva násilie, však **nemusí trpieť psychickou poruchou!**
- Dôležitou súčasťou znaleckého posudku je **vysvetlenie psychologického, resp. medicínskeho chápania opísaných syndrómov.**
- Z hľadiska výdatnosti informácií pre OČTK považujeme za **optimálne vyšetrenie oboch zúčastnených strán – svedka-poškodeného a obvineného – identickou dvojicou znalcov – psychológom a psychiatrom.**

Psychodiagnostická prax znalca- psychológa

Oslovenie znalca žiadateľom znaleckej expertízy
ohľadne

- možnosti pribratia znalca
- ohľadne formulácie otázok znalcovi

Konzultácia žiadateľa znaleckej expertízy so znalcom
v čase pred oficiálnym pribratím znalca –
***konštruktívna stránka perspektívnej znaleckej
expertízy***

Psychodiagnostická prax...

Štúdium dodaného spisového materiálu (konkrétny spis, elektronická podoba spisu) + **výpis** zo spisového materiálu

- Výpovede obvineného/obžalovaného
- Výpovede svedkov
- Znalecké posudky z iných odborov – najmä súdne lekárstvo
- Charakteristiky vyšetrovanej osoby (škola, zamestnávateľ, Mestský úrad, Obecný úrad, hodnotenie pedagógom v prípade pobytu vo výkone trestu OS...)
- Odpis z registra trestov
- Spisy a znalecké posudky k predošlým trestným činom
- Zdravotná dokumentácia

Psychodiagnostická prax...

Výpis je relatívne podrobný

- vzhľadom na možnosť ďalšej analýzy ex post v rámci výskumu výpovedí svedkov-poškodených ako aj obvinených – napr. hodnotenie kritérií CBCA (Criteria Based Content Analysis, Validity Chec-list)
- pre potreby psychológa – príprava na ústne podanie znaleckého posudku pred súdom často aj niekoľko rokov po vypracovaní znaleckého posudku

Psychodiagnostická prax...

Vlastné znalecké psychologické vyšetrenie

Klinické metódy – pozorovanie, rozhovor, anamnestický rozhovor, analýza spontánnych produktov.

V rámci anamnestického rozhovoru

- prechádzame celou životnou históriu vyšetrovanej osoby
- poškodeného či obvineného
- eventuálna trestná činnosť v anamnéze
- priestupkové konania
- zdravotný stav, psychiatrickej liečba

! Konfrontácia s odpisom z registra trestov GP, s údajmi z chorobopisu.

Psychodiagnostická prax...

Aplikácia klinických metód – organická súčasť psychologického vyšetrenia, ktorá je **nevyhnutná!**

Aj výlučná aplikácia klinických metód (analogicky s psychiatrickým vyšetrením) môže byť postačujúca na vyhotovenie znaleckého posudku.

(snaha advokáta o diskreditáciu znalca na hlavnom pojednávaní)

Psychodiagnostická prax...

Testové metódy

Ich použitie (až na určité výnimky) prináleží výlučne psychológovi – ja stanovené ***Zákonom o Slovenskej komore psychológov a psychologickéj činnosti.***

Voľba metód je na rozhodnutí psychológa, ktorý vyšetrenie vykonáva.

V časti **Použité metódy** znalec uvedie zoznam použitých psychodiagnostických metód a ich výsledky v podobe, ktorá umožňuje ich preskúmateľnosť.

Psychodiagnostická prax...

Testové metódy

Výkonové – inteligenčné testy, testy jednotlivých psychických funkcií vnímania a pamäti, testy organicity – zisťujú tzv. percepčno-kognitívnu úroveň

Osobnostné testy – osobnostné charakteristiky, so špeciálnym zameraním na agresivitu, osobitosti sociálneho správania vrátane sexuálneho života, prítomnosť psychopatológie – aj v jej skrytej, klinicky nemanifestnej podobe.

- **Dotazníky a inventória**

- **Projektívne techniky**

Psychodiagnostická prax...

Vyšetrenie intelektových schopností

- má svoje opodstatnenie aj v kauzách domáceho násilia – štruktúra intelektu posudzovaných osôb prispieva k detekovaniu psychických porúch, napr. začínajúceho procesu demencie,
- poznanie schopnosti chápať a adekvátne reagovať na bežné životné situácie,
- dôležitá je schopnosť aplikácie mentálnych schopností na zvládanie sociálnych situácií,
- mimoriadny význam má účinnosť intelektu v emocionálne sýtených a v záťažových situáciách.
- dôležité môžu byť aj výrazné rozdiely medzi intelektom páchatel'a a poškodeného,

Psychodiagnostická prax...

Pamäťové schopnosti

Vo vzťahu k schopnosti vierohodne vypovedať – ***všeobecná vierohodnosť výpovede***

Pseudologizovanie, pseudologia phantastica – skresľovania výpovede za účelom upútania pozornosti okolia – spomienky, ktoré majú pre osobu význam ako prostriedky pre pritiahnutie pozornosti, zvýšenie atraktivity – zmiešanina poruchy pamäti a fantázie, má účelovú zložku, vlastná histriónskym osobnostiam

Konfabulácie, konfabulovanie – falošné spomienky, mimovoľné dopĺňania si medzier v pamäti („mnesticke diery“) neskutočnými prvkami (patologický jav) – jej podkladom je hypomnézia

Fabulácia – prezentácia určitého vymysleného deja na vedomej úrovni – nie je to porucha.

Otázka vedomého, účelového skresľovania výpovede pri zachovaných pamäťových schopnostiach – klamstvo, lož (nezhody klinického stavu a testových výsledkov).

Psychodiagnostická prax...

Vierohodnosť výpovede

Všeobecná – či stav poznávacích procesov všeobecne umožňuje vierohodne vypovedať

Zisťujeme aj u obvinených aj u poškodených

Obvinený má právo brániť sa akýmkoľvek spôsobom aj vypovedaním nepravdy.

„Obvinený zo psychologického hľadiska je spôsobilý vierohodne vypovedať. Ak budú v procese dokazovania zistené nezhody medzi jeho výpoveďami a objektívnou realitou, tieto nesúvisia so žiadnymi poruchami jeho pamäťových schopností ale najpravdepodobnejšie sú súčasťou jeho stratégie obrany v trestnom konaní.“

Psychodiagnostická prax...

Svedok-poškodený je zákonom viazaný hovoriť pravdu.

Špecifická vierohodnosť výpovede svedka, svedka-poškodeného – vierohodnosť výpovede vo vzťahu k vyšetrovanej veci:

Zisťujeme psychologickou komparáciou viacerých výpovedí svedka, či svedka-poškodeného väčšinou v rámci prípravného konania a tiež v rámci psychologického vyšetrenia.

Opierame sa o škály validity dotazníkových metód – MMPI-2 – (10 škál validity) a výsledky projektívnych techník (Rorschach).

Psychodiagnostická prax...

Prístup vyšetrovanej osoby k testovej situácii

- **VRIN, TRIN** - ukazovatele nekonzistentných odpovedí
- **L** – škála Lži – zachytáva sociálne žiaduce ale nepravdepodobné správanie
- **Škála F** (Infrequency scale) meria zveličovanie simulovanie problémov,
- **Škála K** meria bagatelizáciu problémov/ defenzívny postoj vyšetrovaného
- **Goughov index disimulácie F-K** hodnotí postoj vyšetrovanej osoby k testu
- **Škála S** *škála nadmerne pozitívnej seba prezentácie*
- **Fp** – pomáha diferencovať, či je F zvýšené v dôsledku prítomnosti závažnej psychopatológie alebo v dôsledku agravácie
- **FBS** –Efektívne predikuje nevierohodnú prezentáciu kognitívnej symptomatiky.

Psychodiagnostická prax...

Škála lži (lži skóre):

- Slúži predovšetkým ako index pravdepodobnosti, že protokol môže byť skreslený defenzívnym štýlom odpovedania.
- Napriek tomu, že môže odrážať tendenciu klamať v teste, nemôžeme ju považovať za mieru celkovej vierohodnosti človeka v bežnom živote.
- Lži skóre sa interpretuje v konštelácii s inými škálami validity dotazníkových metód a v kontexte celého vyšetrenia (údaje obsiahnuté v spisovom materiáli, anamnestické údaje, situácia vyšetrenia, projektívne techniky) a nie v zmysle kvantitatívnej miery skresľovania výpovedí vo vzťahu k vyšetrovanej veci.

Psychodiagnostická prax...

- Projektívne techniky (ROR) – ukazovatele skrývania sa, tajenia čohosi – hodnotené v celkovom kontexte vyšetrenia
- Zistenie, či vyšetrovaná osoba participuje na vyšetrení otvorene, bez tendencie k tajeniu určitých skutočností a či s nastavením neprejavíť sa vo svojej skutočnej podstate
- Psychologické vyšetrenie odhalí simuláciu, agraváciu aj disimuláciu
- Dôležité v prípadoch domáceho násilia – viaceré prípady krivých obvinení z domáceho násilia, znásilnenia, sexuálneho zneužívania

Psychodiagnostická prax...

Špecifickou otázkou je posudzovanie vierohodnosti u príslušníkov org.zločinu

Výpovede sú často jedinými dôkazmi proti bossom a ostatným prísluš.org.zloč.

Probandi sú často abnormné osobnosti

V minulosti opakovane tr.stíhaní

Sú motivovaní vypovedať dohodami o odložení obvinenia, dohodou o treste ai.

To všetko je obsahom námietok obhajcov obvinených

Osobitý dôraz na posúdenie špecifickej vierohodnosti

Psychodiagnostická prax...

- Posudzovanie vierohodnosti je zložitý proces má svoje kognitívne, emocionálne a aspekty
- Závery majú byť pravdepodobnostné
- Komplexné posúdenie všeobecnej a špecifickej vierohodnosti je možné len u svedkov a poškodených
- **U obvinených sa môžeme vyjadriť len ku všeobecnej vierohodnosti**

Psychodiagnostická prax...

Vyšetrenie osobnosti

Prieniky klinických metód, dotazníkových metód a projektívnych metód

Osvedčená a odporúčaná kombinácia MMPI-2 a Rorschachova metóda

- ***Ide o dva diametrálne odlišné prístupy k vyšetrovanému subjektu, pričom zhoda výsledkov, či prieniky výsledkov evidentne znásobujú platnosť diagnostických záverov (Meyer a kol., 2000, Hildebrandt, de Ruiten, 2008).***

Psychodiagnostická prax...

Poskytujeme **detailný obraz osobnosti** vyšetrovanej osoby

S akcentom na jej

- Mentálnu úroveň a účinnosť mentálnych schopností (WAIS, ROR)
- Stav brzdových mechanizmov osobnosti (ROR)
- Dominujúce obranné mechanizmy osobnosti (ROR, MMPI-2)
- Emotivitu – stabilita vs. labilita, sklon k impulzivite, k expolizivite, atď. (ROR, MMPI-2)
- Agresivitu – mieru agresivity, sklon k priamym, nekontrolovaným prejavom navonok orientovanej fyzickej agresie (HT, ROR, BDI, MMPI-2)
- Sociálne aspekty osobnosti (ICL)
- Sexualita – „norma“, príslušnosť k sexuálnym minoritám, eventualita sexuálnej úchylky (ROR, FDT, Szondi, MMPI-2)
- Rezervy osobnosti využiteľné v resocializačnom procese

Psychodiagnostická prax...

Vyšetrenie v súvislosti s eventuálnym **sexuálnym násilím**
– má svoje špecifiká:

Detekovanie tzv. **sexuálnej normy**, resp. jej vylúčenie

Inkonzistencia opisu vlastnej sexuality vyšetrovaným a obrazu jeho sexuality v psychodiagnostických metódach
– najmä projektívnych.

PPG vyšetrenia pri podozrení na sexuálnu deviáciu – nie je v každom prípade nevyhnutná metóda – v sporných prípadoch prispieva k objektivizácii diagnostických záverov

Špeciálne odvetvie odboru Psychológia – **Psychológia sexuality** – perspektívne certifikovaná činnosť s patričným vzdelávaním v danej oblasti.

Neštandardné postavenie znalca v súdnom konaní a znalec vo vzťahu k administratívnym úkonom

- Simultánne prijatie dvoch psychológov do jedného konania
- Znalec ako žalovaný
- Znalec a administratívne úkony

Neštandardné postavenie znalca v súdnom konaní...

Simultánne pribratie dvoch psychológov do jedného konania – uznesenie – aktuálny prípad vyšetrenia odsúdeného na doživotie v situácii, keď môže požiadať o podmiennečné prepustenie

- kontraproduktívne limitované možnosti použitia testových metód
- otázka výsluchu zainteresovaných osôb psychológom či psychiatrom – nie sú kompetentní – postačujú zápisy z výsluchov a hodnotenia z príslušného zariadenia na výkon TOS
- potreba psychologicko-psychiatrického pohľadu na odsúdenú osobu
- Ide o mimoriadne zodpovednú a náročnú úlohu, ktorú by mali realizovať skúsení znalca, resp. znalecký ústav

Neštandardné postavenie znalca v súdnom konaní...

Znalec v roli žalovaného – Branislav Adamčo –
žalobca vs. znalec – žalovaný

Žaloba bola podaná OS Michalovce dňa 2. 8. 2010,
cca 1 mesiac pred potvrdením doživotného trestu
pre menovaného Najvyšším súdom SR.

Týkala sa ochrany osobnosti

Neštandardné postavenie znalca v súdnom konaní...

Žalobca sa podaným návrhom zo dňa 2. 8. 2010 domáhal, aby súd uložil žalovanému povinnosť na náklady žalovaného v lehote 3 dní od právoplatnosti rozsudku uverejniť v denníku Nový Čas na ¼-ne prvej strany s primeranou veľkosťou písmen nasledujúce „Ospravedlnenie“ a náhradu trov:

PhDr. Robert Máthé, PhD., znalec z odboru psychológie, sa týmto ospravedlňuje Branislavovi Adamčovi za to, že ako súdny znalec probratý do trestných konaní vedených na OS Košice I ... A na OS Bratislava I ..., som ako znalec ... Porušil právo Branislava Adamča na prezumpciu neviny, čím došlo k vážnemu zásahu do jeho osobnosti“ .

Neštandardné postavenie znalca v súdnom konaní...

Rozsudkom okresného súdu v Trenčíne zo dňa 2. 9. 2013 bola žaloba zamietnutá.

Rozhodnutiu OS v Trenčíne predchádzali predvolania na OS Michalovce a opakované predvolania a pojednávania na OS Trenčín, porady s advokátom a s nezainteresovanými sudcami.

Navrhovateľ/žalobca sa proti rozsudku OS odvolal.

Krajský súd rozsudkom zo dňa 30. 12. 2015 rozsudok OS potvrdil (rozsudok má 17 strán).

Rozhodnutie nadobudlo právoplatnosť dňa 7. 3. 2016.

Začaté – 2. 8. 2010 – právoplatne ukončené 7. 3. 2016

Znalec a administratívne úkony

- otázky týkajúce sa vyúčtovania,
- súhlas s použitím osobného motorového vozidla,
- cestovné – pohonné hmoty – termíny ich nákupu

Záver

Postavenie znalca v súdnom konaní môže predstavovať protipóly:

- na jednej strane v zmysle ***osoby, ktorá poskytuje súdu relevantné informácie*** k tomu-ktorému konkrétnemu prípadu, resp. osobitý dôkazový materiál
- na strane druhej aj ***v zmysle žalovaného subjektu.***

Popri zákonom daných povinnostiach a právach, ktoré znalec má, je dôležitá aj konštruktívna interakcia/spolupráca medzi znalcami a súdmi v záujme potvrdzovania náležitých a doladovania sporných, či problematických otázok činnosti.